

PÄÄKIRJOITUS

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ ON VIRITTÄNYT
TUTKIJOILLE ORAVANPYÖRÄN, JONKA VAUHTIA
TUTKIMUKSEN TEKIJÄT ITSE EIVÄT VOI KOHTUULLISTAA.

AVOIMESTI SUOMEKSI – MAHDOTON YHTÄLÖ?

TUTKIJAA OHJAA TYÖSSÄÄN – sisäisen totuudenpalon lisäksi – tarve turvata oma työllisyys tutkijana ja ura yliopistojen ja tutkimuslaitosten hierarkioissa. Näissä instituutioissa kansainvälistä, englanninkielistä, julkaisemista arvostetaan enemmän kuin suomenkielistä.

Suomessa työskentelevän tutkijan on oman uran kannalta välttämätöntä julkaista kansainvälisillä foorumeilla. Pelkästään suomeksi kirjoittavat tutkijat jäävät työpaikkakilpailussa englanniksi kirjoittavien kollegoiden jalkoihin. Toki tutkijaa motivoi myös yleisö: englanninkielisen artikkelin potentiaalinen lukijakunta voi olla monisatakertainen suomea lukeviin verrattuna.

Helsingin yliopiston professori Kari Enqvist kirjoitti *Helsingin Sanomissa* 11. helmikuuta, että tutkijoilla ei ole mitään velvollisuuksia suomen kieltä kohtaan. Kun tutkimuksen lukijoina on vain kosmologien rajallinen joukko, kielikysymys on epäolennainen. Mutta kun kosmologit kirjoittavat yleistajuisia tietokirjoja suomeksi, heitä luetaan ahkerasti. Kaikilla tieteenaloilla tulosten välimatka tutkimusartikkelista tekstiksi lukevan yleisön käsiin ei ole yhtä pitkä. Esimerkiksi humanistisissa ja yhteiskuntatieteissä on mahdollista kirjoittaa kielellä, josta keskivertovalistunut kansalainenkin saa aineksia ajatteluunsa.

KYSYMYKSEEN SUOMENKIELISEN TIETEEN tarpeellisuudesta ei ole mielekäästä vastata joko kyllä tai ei. Tiede ei ole monoliitti. Tutkimusta tehdään tieteenaloittain, ja eri alojen suhde kieleen ja tutkittavaan todellisuuteen on kovin erilainen. Tutkijat Hannu L.T. Heikkinen ja Tuukka Tomperi analysoivat *Kasvatuslehdessä* (2/2018) tieteen kielikysymystä aikuiskasvatuksen kaltaisilla aloilla seuraavasti:

”Mitä vahvemmin tutkimus kohdistuu erityisiin sosiokulttuurisiin ilmiöihin, sitä enemmän tulkitaan merkityksiä ja sitä merkityksellisemmäksi tulee tutkimuksen kieli. Kielellä on merkitystä tutkimuksen kaikissa vaiheissa aineiston keruusta ja analyysistä päätelmiin, raportointiin ja viestintään. Tutkimusaineistoissa tai koko tutkimuskohteen teoreettisessa ymmärtämisessä saatetaan käyttää termistöä, joka ei käännettynä hahmotu oikein. Kielen vaikutus havaitsemiseen ja todellisuuden jäsentämiseen on erityisen tärkeätä tunnistaa – ja tunnustaa – tutkimusaloilla, jotka keskittyvät ihmisten ajattelu- ja puhetapoihin sekä maailmankuviin.”

Yksittäisellä tutkijalla ei varmaan olekaan velvollisuuksia sen enempää suomea kuin muitakaan kieliä kohtaan. Mutta ihmistieteiden piirissä harva ajattelee, että suomen kielellä julkaiseminen joutaisi lopettamaan. Pikemminkin päätellään, että yhteiskunnalle ja kulttuurille on hyväksi käyttää kotimaisia kieliä myös tie-teessä ja tehdä tutkimusta suomeksi.

Ihmistieteilijät itse ovat suomen puolestapuhujina valtiovaltaa aktiivisempia. Kun opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) otti vuosikymmenen alussa yliopistojen rahoituksen yhdeksi kriteeriksi Tieteellisten seuran valtuuskunnan julkaisuforumihankkeen (JUFO) luokitukset, lähtökohtana oli, että suomenkieliset lehdet eivät ansaitse tulla arvioituksi alinta tasoa korkeammalle lukuun ottamatta historian tutkimuksen *Historiallista aikakauskirjaa* ja suomen kielen *Virittäjää*. Vasta tieteellisten seurojen kannanoton vaikutuksesta linjaus peruttiin (ks. *Aikuiskasvatus* 1/2012). Tällä hetkellä tasolla 2 on 16 suomenkielistä lehteä.

JUFO-luokituksissa näkyvä edistys on pikemminkin kielipoliittista kuin tieteellistä. Luokitusjärjestelmä ei nimittäin ensisijaisesti luotu julkaisukanavien tieteellisen tason määrittämiseksi vaan yliopistojen rahoituksen jakamista varten. Tätä nykyä 13 prosenttia yliopistojen rahoituksesta jaetaan sen perusteella, kuinka paljon kukin yliopisto on tuottanut julkaisuja. Yliopistojen keskinäinen kilpailu tuosta rahoitusosuudesta on nollasummapeliä: jaettava summa ei suurene senttiäkään, vaikka julkaisumäärä miten kasvaa. Kilpailu vain kovenee.

OKM on virittänyt tutkijoille oravanpyörän, jonka vauhtia tutkimuksen tekijät itse eivät voi kohtuullistaa, elleivät yliopistot keskenään sovi kartellia julkaisuutuotoon. Vain julkaisumääristä sovittu kartelli toisi tutkijoille aikaa luovaan ajatteluun ja julkaisujen tieteellisen tason parantamiseen. JUFO-järjestelmää käytetään sumeilematta myös tutkijoiden arvioimiseen, ja se on omiaan paineistamaan tutkimustyötä.

TIETEELLISEEN JULKAISEMISEEN olisi syytä hieroa kielirauha. Englannin asemaa tieteen kieleenä ei uhkaa mikään: marginaalisen kielialueen tutkijat eivät halua jäädä kansainvälisen tieteen marginaaliin, ja valtiovalta kannustaa rahan avulla yliopistoja kansainvälistämään julkaisutoimintaa. Lisäksi se kannustaa tutkijoita suosimaan avoimia julkaisukanavia. Mikäli ministeriölle lokakuussa 2018 jätetty ehdotus yliopistojen uudeksi rahoitusmalliksi toteutetaan, *open access* -lehdissä julkaistut artikkelit saavat maksullisia julkaisuja suuremman painoarvon: ne arvioidaan kertoimella 1,2. Paine avoimeen tieteelliseen julkaisemiseen kasvaa entisestään.

Aikuiskasvatus muuttuu avoimesti verkosta saavaksi vuoden 2019 alusta. Samaa päätöstä puntaroivat muutkin tiedelehdet. Miten pidetään yllä lehteä, joka ei saa tuloja tilausmaksuista, on kysymys avoimuuden tiellä. Kaikki julkaiseminen vaatii resursseja. Talkootyö kuuluu menneeseen maailmaan. Yliopistoissa työskentelevien suoritteiden arvottava mittaaminen on rapauttanut vapaaehtoistyön edellytyksiä. Kuuliainen yliopistotutkija tekee sitä, mitä mitataan.

Valtiovalta suhtautuu oudon välinpitämättömästi suomenkieliseen tiedejulkaisemiseen. Päätöksentekijät eivät tunnu ymmärtävän kotimaisilla kielillä tehdyn tieteen ja väestön sivistystason keskinäistä yhteyttä. Tieteellisten julkaisujen saattaminen avoimiksi edellyttää ennustettavasti järjestettyä rahoitusta. Ministeriön olisi korkea aika aktivoitua asiassa.

Heikki Silvennoinen